

BATI TRAKYA TÜRK EDEBİYATI

I. Batı Trakya'da Türkler ve Türk Dili

Bugünkü Yunanistan Devleti sınırları içerisinde kalan coğrafi bölge, Türk milleti açısından tarih, siyasi-sosyal ve kültürel yönleriyle çok önemli bir saha olma özelliğini sürdürmektedir... Halen bu ülkedeki Türkler ve Türkçe'nin durumuyla ilgili olarak başlıca şu gruplar üzerinde durulabilir:

a) 14. yüzyılda Gazi Evrenos Bey'in Batı Trakya'yı fethi ile bölgeye Konya ve Balıkesir civarından gelip yerleşen, Osmanlı Türklerinin torunları olarak yoğun bir biçimde Gümölcine ve İskeçe şehir ve köylerinde Lozan'dan beri "Resmî Azınlık" statüsünde yaşamakta olan, 150.000 nüfuslu "Batı Trakya Türkleri".

b) Etnik kökenleri Yunan yönetimlerinde sürekli olarak tartışma konusu yapılmak istenen, Batı Trakya'da "Balkan Kolu" denen "Yasak Bölge"de yaşamakta olan Müslüman Pomak Türkleri.

c) Başta Rodos olmak üzere, "12 Ada Müslüman Türkleri".

d) Türk Kökenli Hıristiyanlar: Oğuz Türklerinden çok önceleri bölgeye kuzeyden gelip yerleşen Gagauz, Kuman-Kıpçak, Peçenek gibi boylara mensup Hıristiyan Türkler ve Lozan'dan sonra mübadele ile Anadolu ve Trakya'dan Yunanistan'a göçen ana dilleri Türkçe ama Yunan alfabesi kullanan "Karamanlı Türk Ortodoksları".

Bu dört gruptan en önemlileri (a) ve (b) şıklarında belirtilenlerdir. Kasıtlı olarak Yunan yönetiminin siyasî, ekonomik, dinî, sosyal ve kültürel alanlarda sistemli baskılarla eritmeye çalıştığı, bugün çekirdek nüfus 150.000'lere düşmesine rağmen sözkonusu bas-

kılar sonucu başta Türkiye olmak üzere, Almanya, Avusturya, Avustralya, İngiltere ve ABD'ne göç etmek zorunda kalan, bütün bu ülkelerde toplam nüfusları bir milyonu bulan "Müslüman Batı Trakya Türkleri" olmaktadır.¹

Günümüzde ayrıca Yunanistan'da etnik kökeni Türk olmadığı halde, Türkçe konuşan hatta yazan kesimler de mevcuttur. Gerek değişik zamanlarda Anadolu'dan Yunanistan'a göçen, gerekse halen T.C. vatanı olarak Türk pasaportu ile Atina'nın Nea Smirni bölgesinde yaşayan, bugünkü sayıları 70.000'i bulan ve Türkçe'yi ikinci bir dil olarak kullanan İstanbul ve Anadolu Rumları bu açıdan ele alınabilirler. Ayrıca Meriç'ten Selanik şehrine kadar olan bölgenin yerli Rum ahalisinin -özellikle Batı Trakya'da- Türkçe'yi günlük yaşantısında kullanmakta olduğunu da unutmamak gerekir. Bu noktada Yunanistan'da Türkçe şiirler yazan "Spartalı Dimitros" adlı şairi bir örnek olarak belirtebiliriz.²

Yunanistan'da Türk Dili ile ilgili yapılan çalışmalar iki açıdan ele alabiliriz. İlk grupta Türkler tarafından yapılan çalışmalar belirtmek gerekir ki, bunlar Batı Trakya Türk basınında zaman zaman rastladığımız yetersiz çalışmalardır. İkinci grupta ise devlet desteği ile Yunanlıların "asimile" amaçlı gerçekleştirdikleri çalışmalardır. Antlaşmalara aykırı olarak sinsi gündeme getirilen bu çalışmalar karşısında Batı Trakya Türkleri sert tepkiler göstermişlerdir. Göstermeye de devam ediyorlar. Yunan hükümetinin Prof. Dr. Efstratios Zenginisi'ne hazırlattığı "İlkokuma" adlı ders kitabı³, "Yunanlı Türk'e Türkçe öğretmez" sloganıyla başlatılan bir dizi siyasî gelişmeye neden olmuştur.⁴

1. ORHONLU Cengiz, "Yunanistan Türkleri", Türk Dünyası El Kitabı, Ankara, 1976, s. 1101.
2. TAHSİNOĞLU Mustafa, "Spartalı Dimitrios", Şafak, S: 16, Haziran 1991, Gümölcine-Yunanistan.
3. ZENGİNİS Prof. Dr. Efstratios, İlkokuma, 1992, Yunanistan
4. Geniş Bilgi İçin Bkz: Balkan, S: 48-49,30 Ocak 1993, Gümölcine-Yunanistan.

II. Batı Trakya Türkleri Basın-Yayın Faaliyetleri

Yunanistan'daki en önemli Türk topluluğu olan Batı Trakya Türkleri, Lozan'dan sonra kesintisiz olarak azınlık basm-yayın organlarına sahip olmuşlardır. Eski ve yeni harfli olarak altmıştan fazla gazete ve dergi adına ek olarak, bu Türk topluluğunun Türkiye'de üç (Batı Trakya'nın Sesi, Batı Trakya, Yeni Batı Trakya), Almanya'da üç (Almanya'dan Batı Trakya, Yeni Ses, Yeni Adım) yayın organına rastlıyoruz. Türkiye'de 1928 yılında gerçekleştirilen harf devrimi akabinde -Balkanlardaki diğer Türk topluluklarında olduğu gibi- Batı Trakya Türklerini de etkilemiş ve büyük ölçüde Latin alfabesi benimsenilmiştir; ancak, dini kesime mensup bazı gazete ve dergilerin 1970'li yıllara kadar Arap alfabesini kullanmaya devam ettiklerini görüyoruz. Günümüzde ise, bütünüyle Latin alfabesi kullanılmaktadır. Altmışı aşkın gazete ve dergiden kapanmış olan, ancak arşivleri Yunanistan'da Türk dilinin belgesi durumunda olan yayın organlarından bir bölümünün adı şöyledir: Yeni Ziya, Yeni Yol, Yeni Adım, Balkan, inkılâp, Milliyet, İtilâ, Yarın, Adalet, Trakya, Ülkü, Müdafaa-yı İslâm, Hakyol, Sebat, Muhafazakâr, Muallim Mecmuası, Peygamber Binası, Batı Trakya, Alish, Azınlık Postası, Birlik, Öğretmen, Devam...⁵ Günümüzde ise Batı Trakya Türkleri Balkan, Akın, Gerçek, İleri, Aile Birlik, Trakya'nın Sesi, Ortam gazetelerini, Şafak Yuvamız, Hakka Davet, Arkadaş Çocuk ve Pınar Çocuk dergilerini yayınlamaktadırlar. İleri gazetesi ilk 23 sayısı kamuoyu oluşturmak amacıyla Rumca da yayınlamıştır. Ayrıca

Rodos Türkleri 1926-1935 yılları arasında bu adada Selâm adlı bir Türkçe gazete yayınlamışlardır.

Lozan'dan sonra Batı Trakya'da görülen Türkçe yayınlar için ayrıca şu hususu da belirtmek gereklidir. Bu yayınların büyük bir bölümü idealist Türkler tarafından çıkartılan milli yayınlar olmakla birlikte, bir bölümü Cumhuriyet karşıtı Türkiye firarilerinin çıkardıkları yayınlardır. Bir bölümü de resmen Yunan hükümetlerinin destekledikleri güdümlü yayınlardır...

Batı Trakya'da seçim zamanları çok sayıda propaganda amaçlı Türkçe seçim gazetesi yayımlandığını, bu yayınların seçim sonlarında kaybolan yayınlar olduğunu da unutmamak gerekir. Yine bu ülkede sağlanan yasal gelişmeler neticesinde 1990 sonrası Türklerin de Batı Trakya'da özel radyolara sahip olduklarını belirtmek gerekir.

1965-1994 arasında, 70 yıllık sürede "Batı Trakya Türkleri Edebiyatı" ile ilgili olarak, Batı Trakya'da (Yunanistan'da) ve Türkiye'de yayımlanan kitap sayısını ve türlerini gösterir bir çizelgeyi bu bölümde sunuyoruz. (Bkz. Çizelge 1)

III. Batı Trakya Türk Edebiyatı'nın Tanımı

Genel olarak Türk Edebiyatı'nın önemli ve orijinal bir kolunu oluşturan Balkan (Rumeli) Türkleri Edebiyatı kavramı bünyesinde, Bulgaristan Türkleri Edebiyatı, Yugoslavya Türkleri Edebiyatı, Romanya Türkleri edebiyatı, Makedonya Türkleri Edebiyatı yanında Yunanistan'da (Batı Trakya'da) oluşan edebî faaliyetlere "Yunanistan (Batı Trakya) Türkleri Ede-

1965-1994 Yılları Arasında Batı Trakya Türk Edebiyatı Konusunda Yayımlanan Kitapların Dökümü

ÜLKELER	T Ü R L E R									
	Dilbilim	Şiir	Hikâye	Roman	Masal	Çeviri	İnceleme Araştırma	Folklor	Röportaj	Genel Toplam
Yunanistan	2	9	1	-	1	1	-	1	1	Yunanistan Toplam 16
Türkiye	-	2	1	3	1	-	6	3		Türkiye Toplam 16
Toplam	2	11	2	3	2	1	6	4	1	Genel Toplam 32

NOT: Bu kitapların açık künyeleri için Bibliyografyaya bakınız.

5. Geniş Bilgi için Bkz: İleri, S:301,27.5.83, Gümölcine, Yunanistan.

biyan" adını vermek uygun olacaktır. Başka bir ifadeyle, Batı Trakya'nın Lozan Antlaşması sonucu siyasî açıdan Yunanistan'a bırakıldığı 1923'ten günümüze kadar bu ülke ve bu bölgede Türkçe olarak gerçekleştirilen edebî faaliyetlerin bütünü bu tanıma dahil olunabilir.

Ancak, bu noktada iki hususun altını çizmek gerekiyor. Birincisi, bu sahada 14. yüzyıldan Lozan'a kadar sözkonusu olan edebî faaliyetleri. Batı Trakya Türkleri Edebiyatı kavramıyla karıştırmamak gerektiğidir. İkinci husus ise, Emine İşinsu'nun Azap Topraklan romanı gibi Türkiye'de yazılmış, konusu Batı Trakya Türklerinin çilesi olan eserleri ve yine konusu, Yunanistan'da (kısmen Batı Trakya'da) geçen Ömer Seyfettin'in "Mehdi" gibi hikayelerini "Batı Trakya Türkleri Edebiyatı" kavramı dışında düşünmek gereği olmaktadır.

IV. Batı Trakya'da Türk Edebiyatının Başlıca Dönemleri

İlk dönemi genelde Türk Edebiyatı içerisinde, 2,3 ve 4. dönemleri "Batı Trakya Türkleri Edebiyatı" içerisinde olmak üzere, Yunanistan'daki Türkçe edebî faaliyetleri başlıca şu dönemlerde değerlendirmek mümkündür:

1. Lozan Öncesi: Bu sahadaki edebî faaliyetlerin değerlendirilmesi aşamasında öncelikle siyasî yapının edebiyatla ilişkisini ele almak gerekiyor ki, Yunan hakimiyetinden önceki dönem, Yunan hakimiyetindeki dönemlere göre çok farklı özelliklere sahip olarak karşımıza çıkmaktadır. Lozan sonrasında bu bölgede oluşan "Batı Trakya Türkleri Edebiyatı"nı incelemeye önce, genelde Türk Edebiyatı'nın bu sahadaki sağlam altyapısından söz etmek gerekiyor. Bu topraklarda doğan, büyüyen, yetişen, şair, yazar ve bilim adamlarına kısaca bir göz atarsak, edebiyatımızda bu bölgenin çok yönlü, canlı, orijinal bir konuma sahip olduğunu görebiliriz. Divan şairlerimizden Avnî (Fatih) Dimetoka'da doğmuş. "Selânik'i Tarihi" adlı önemli eseriyle taranan Selanikli Mustafa da bu bölgeden yetişmiştir. Özellikle Selanik şehri döneminde Türk kültür ve edebiyatının İstanbul'dan sonra önemli 2. merkezi olmuştur. Millî Edebiyat Akımı'nı oluşturan "Genç Kalemler" hareketi bu sahada başlamış, büyük "Nutuk" *yazan* olarak edebî kişiliğiyle Atatürk, ayrıca Aka Gündüz Kutbay, Nazım Hikmet ve daha birçok edebî şahsiyet bu şehirde doğmuşlardır. Yine Türkoloji

biliminin iki önemli ismi bu bölgeden yetişmiştir. Halk Edebiyatı uzmanı Prof. Dr. Pertev Naili Boratav Gümmülcineli, dilbilgisi uzmanı Prof. Dr. Tahsin Banuoglu ise aslen Dramalıdır.

2.1923-1960 Arası: Bu dönem, Batı Trakya Türkleri'nin altı asırlık Osmanlı yönetiminden sonra Yunan "insafına" bırakıldığı ve bu "şok"un yarattığı bunalımlarla dolu bir dönemdir. Yunan iç savaşı, II. Dünya Savaşı gibi olaylar olumsuz yönden Yunanistan Türkleri'ni de etkilemiştir. Kültürel alanda eski yazı-yeni yazı çatışması bir diğer olumsuzluktur. Bölgedeki sözlü halk edebiyatı geleneği canlı bir biçimde yaşatılmaktadır. Mehmet Hilmi, Batı Trakya Türklerinin sıkıntı ve problemlerini başarılı bir üslûpta hikayelemiştir. Mehmet Arif (Kemal Şevket Batibey) bu döneme ait kimi gözlemlerini bir sonraki dönemde romanlaşracaktır.

3.1960-1980 Arası: 1960'lı yıllarda Yunanistan Türkleri Edebiyatında bir patlamanın görüldüğü yeni bir dönem başlamaktadır. İki ülke arasındaki iyi ilişkiler sonucu Batı Trakyalı bir grup gencin Türkiye'ye eğitim için gelmesi ve akabinde Batı Trakya'ya dönüp edebî bir hareketi başlatması sözkonusu olmuştur. Bölgedeki diğer şair ve yazarlar da bu harekete katılmışlardır. Gazetelerdeki edebî örneklerin yavaş yavaş Birlik, Öğretmen gibi kültür ve edebiyat ağırlıklı iki önemli dergi de bu canlılığı pekiştirmiştir. Bu dönemde, bugün artık hayatta olmayan iki önemli isme değinmek gerekiyor. Mehmet Arif (Kemal Şevket Batibey) bir bölümü Türkiye'de yayınlanan onbir ayrı kitaba imzasını abraştır. Edebî açıdan önemli eserleri arasında özellikle "Ve Bulgarlar Geldi" (Batı Trakya'da Teneke ile Alarm)⁶ ve yine Türkiye'de yayınlanıp 2. baskısı yapılan "Üzeyir Ağa"⁷ adlı romanları gelmektedir. Yanı sıra belgesel niteliğindeki bu romanlarda Batı Trakya Türklerinin Yunan ve Bulgarlara karşı verdikleri mücadeleler anlatılır. Asım Haliloğlu ise folklor, dilbilim gibi konuların yavaş yavaş Batı Trakya dramını içli söyleşilerle şiirleştirmiş ve çocuklara yönelik manzum hikaye ve masallarıyla Batı Trakya Türkleri Çocuk Edebiyatı'nın kurucusu olmuştur. 1980 yılında ölen yazarın "Türkler İçin Yunanca" adlı dilbilim çalışması yayınlanmış⁸ ancak, "Çocuklara Manzum Masallar-Hikayeler" ve "Türkçe-Yunanca Sözlük" adlarında iki önemli çalışması yayınlanamamıştır.

4. 1980 Sonrası: Bu son dönem, Batı Trakya Türkleri Edebiyatının "Açılım ve Atılım" dönemi ola-

6. BATİBEY Kemal Şevket, "Ve Bulgarlar Geldi", Boğaziçi Yayınları, 1976, İstanbul.

7. BATİBEY Kemal Şevket, "Üzeyir Ağa" 2. Baskı, Dedekorkut Yayınları, 1974, İstanbul.

8. HALILOĞLU Asım, "Türkler İçin Yunanca" Altın Yayınları, 1965, Gümüşne-Yunanistan

rak tarumlanabilir. Sistemli ve bilinçli bir şekilde dışa açılma, kendisini sınırlayan kalıpları zorlama Türkiye'de, Türk Dünyasında ve Türkoloji çevrelerinde dikkatleri çeken girişimler hep bu dönemde gündeme gelmiştir... Batı Trakyalı şair ve yazarların edebî yarışmalarda ödül alması, uluslararası edebî toplantılara katılmaları, çeşitli antolojilere girmeye başlamaları, Batı Trakya Türk Şiiri'ne ait örnek metinlerin televizyonda okunması, anavatan Türkiye'de çok sayıda dergi ve gazetede edebî metinlerin yayını, Yugoslavya, Bulgaristan, Azerbaycan, KKTC, Türkmenistan, İngiltere, Makedonya, Almanya gibi ülkelerde Batı Trakya Türk Edebiyatına ait metinlerin yayınlanmaya başlaması, Batı Trakya Türk Edebiyatı ile ilgili bir dizi akademik yayının başlatılması vb. gelişmeler bu edebiyatın bir atılım içerisine girmesini sağlamıştır. Hele, yaklaşık Yunan hakimiyetinde ilk kez müstakil sanat-edebiyat- dergisi Şafak'ın yayınlanması başlıbaşına bir olaydır. Halen Batı Trakya Türk Edebiyatım, Yunanistan'da sürdüren şair, yazar ve araştırmacıların adları ve önemli eserleri şunlardır: Alirıza Saraçoğlu: Ey Yağız Toprak, Işık Atatürk, Yarınlar Sizin Olacak, Bir AUahım, Rodop Yıldızı (Şiir); Hüseyin Mazlum: Aşıkların Şahı Benim, Bir Esmere Gönül Verdim, Adres, Biraz Su, Bu Güzelin Uğruna Kardeş Kardeşi Vurmalı (Şiir); Rahmi Ali: Ay ve Güneş (Hikaye); Hüseyin Alibabaoğlu: Tohum (Şiir), Durdur ile Kurkur (Masal); Tevfik Hüseyinoğlu: Tehlike İşareti (Çeviri)... Reşit Salim - Osman Arda "Batı Trakya Türkleri", Türkiye'ye göç etmiş bulunan Abdurrahim Dede'nin "Batı Trakya Türk Folkloru" ve "Batı Trakya Manileri" adlı iki eserini ve Türkiyeli araştırmacı Feyyaz Sağlam'ın "Batı Trakya/Yunanistan'da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi", "Batı Trakya Türkleri Çocuk Edebiyatı", "Yunanistan (Batı Trakya) Türkleri Edebiyatı Üzerine İncelemeler", "Yunanistan (Batı Trakya) Türkleri Edebiyatı Üzerine İncelemeler Cilt II", "Yunanistan (Batı Trakya) Türkleri Edebiyatı Üzerine İncelemeler Cilt III" adlı eserlerini de bu noktada anmak gerekir.

Ayrıca, Mustafa Tahsin, Reşit Salim, Nâim Kazım, Hüseyin Mahmutoğlu, Mücahit Mümin, Refika Nazım, Salih Halil, İmam Kasım, Mehmet Çolak-İbrahim Onsunoğlu vd... şair ve yazarların dergi ve gazetelerde yayınlanmış, kitaplaşmayı bekleyen çok sayıda nitelikli çalışmaları bulunmaktadır...

V. Batı Trakya Türkleri Edebiyatında Gençler

Batı Trakya Türkleri Edebiyatında 1980 sonrasında sağlanan en önemli gelişmelerden birisi de başta şiir türü olmak üzere 20 kadar gencin yeni bir edebiyat kuşağı halinde gündeme gelmesi gerçeğidir. Her geçen gün yeni yeni imzaların ek!endiği bu kuşağın artık Batı Trakya Türkleri Edebiyatı'nda bir yeri, ağırlığı, önemi ve dinamizmi sözkonusudur. Şiir türü dışında hikâye, deneme, günlük, senaryo, eleştiri, röportaj vd. türlerde de kalem oynatan bu kuşak Batı Trakya Türkleri Edebiyatı'na yeni bir heyecan, yeni bir soluk getirebilmiştir. Kendilerinden önceki kuşakların ellerinde olmadan çok uzun yıllarda gerçekleştirebildikleri kimi gelişmeleri birkaç yıla sığdırarak bazı radikal çıkışları gerçekleştiren bu gençler, Batı Trakya dışında Türkiye'de ve Türk dünyasının kimi merkezlerinde dikkat çekmeyi başarmışlardır. Cihan Abbasoğlu, Sevkan Tahsinoğlu, Hakan Mümin, Faize Sıcak Emin, Aydın Ahmet, Nalan Saraçoğlu, Reyhan İbrahim, Mümin Kara, Şükran Raif, Ercan Caneri, Mehmet Dükkancı, Vildan Serdar, Ahmet Davut, Sevim Ali, İsmail Yusuf, İbrahim Baltalı, Mehmet Nuri gibi isimlerden oluşan bu gençler Batı Trakya Türkleri Edebiyatı'nın teminatı durumundadırlar...⁹

VI. Almanya'da Batı Trakya Türk Edebiyatı

Lozan Antlaşması'ndan sonra Yunan vatandaşlığında bırakılan Batı Trakya Türkleri yaklaşık yetmiş yıldır siyasî, dinî, ekonomik, sosyal ve kültürel baskılar neticesinde zorunlu olarak Batı Trakya'dan göç etmeye başlamış ve büyük ölçüde anavatan Türkiye'ye göçler olmuştur. Zamanla Batı Trakya Türkleri için ikinci önemli göç sahası Almanya olmuştur. Özellikle 1970'lerden sonra Almanya'ya yoğun bir göç başlamıştır. Halen de sürmektedir. Günümüzde Almanya'ya yerleşen Batı Trakya Türkleri'nin sayısı 40.000'e yaklaşmıştır.

Almanya'daki Batı Trakya Türkleri arasında da edebî açıdan en yaygın tür "şiir"dir. Genelde klasik halk şiiri geleneğine bağlı bu şiirleri; açık imza ile yazılanlar, mahlas-müstear ad veya rumuzla yazılanlar, amatör denemeler olarak üç gruba ayırmak mümkündür. Almanya'da Aşık İzzet Yusuf, Ali Ayazmalı, Özkan Hüseyin, Muzaffer Nalbantoğlu, Necla Kur-

9. Geniş Bilgi İçin Bkz: SAĞLAM Feyyaz, Yunanistan (Batı Trakya) Türkleri Edebiyatı Üzerine İncelemeler Cilt II, 1993, İzmir

toğlu, Kazım Kazım, MÜmin Hoca, Deli Hasan, Hüseyin Cahit, Mehmet Veli Fırla, İsmet Alim Mehmet, Mehmet Mehmet gibi imzalar edebî açıdan önemli isimler olarak sıralamak gerekir... En azından bu ülkede "Almanya'da Batı Trakya Türk Şiiri Antolojisi" yayınlanabilecek düzeyde edebî bir birikim mevcuttur...™

VII. Batı Trakya Türkleri Edebiyatında Başlıca Konular

Yunanlıların bu ülkedeki Türkler üzerine uyguladığı siyasî, ekonomik, sosyal-kültürel ve dinî baskılarını sistemli bir biçimde Lozan'dan beri sürdürmesi sonucu bu ülkedeki Türk şair ve yazarlarının ele aldığı başlıca tema "Huzursuzluk" olmuştur. Bu durumda ele alınabilecek diğer bütün konular geri plana itilmiş ve ortaya "Huzursuzluk Edebiyatı" diye anılması uygun olan bir edebiyat çıkmıştır. Bu gündem belirleyici ana konuya rağmen daha az oranda Türk Tarihi, Türk Büyükleri, Türk Dünyası gibi millî; hümanizm, çevre problemleri gibi sosyal ve evrensel; aşk, ölüm, ayrılık vb. gibi beşerî konular Batı Trakya Türkleri Edebiyatı'nda işlenmektedir. Özellikle, Batı Trakya Türkleri Edebiyatı'nda yakın geçmişte gündeme gelen "Genç Şair ve Yazarlar" daha önceki kuşakların tek boyutlu gündemlerini çeşitlendirmek ve renklendirmek çabası içindedirler.

"Çocuk Edebiyatı", "Halk Edebiyatı" ve "Dinî Edebiyat" gibi özel konular Batı Trakya'da Türkçe edebiyatın en marjinal kollandır ki, metinler arasında kendi bölümlerinde yeterli bilgi verilmiştir.

VIII. Batı Trakya Türkleri Edebiyatında Başlıca Türler

Bütün Türk topluluklarında olduğu gibi Batı Trakya Türk toplumunda da en yaygın olarak görülen edebî tür şiidir. Batı Trakya Türk şiiirinin başlangıcı olarak;

"Ey Garbî Trakyalı asil Türk çocuğu ne mutlu sana,

Sen hayat verdin kanınla Milli Kurtuluş Savaşına

mısralarıyla başlayan, "Garbî Trakya Millî Marşı" sa-

ylabilir. Bu marşın şairi 1913'te kurulan Batı Trakya Türk Cumhuriyet, Genelkurmay Başkanı Süleyman Askerî Bey'dir. Bu şiiirden günümüze dek karışlaştığımız metinlerde hece, aruz ve serbest tarzlara rastlıyoruz. Batı Trakya Türk şiiirinde konu itibarıyla 1960 sonrası dönemde başlıca üç ana eğilim dikkati çekiyor:

a) Millî-dinî^geleneksel çizgi: Asım Haliloğlu, Alınza Savaşoğlu, Hüseyin Mazlum, Salih Halil vd. bu çizgiyi edebî açıdan sürdürmüşlerdir.

b) Toplumcu çizgi: Mehmet Çolak, İbrahim Onsunuođlu, Refika Nazım bu çizgiyi edebî açıdan sürdürmüşlerdir.

c) Bağımsız çizgi: Mustafa Tahsin, Rahmi Ali, Naim Kazım, Hüseyin Alibabaoğlu gibi şairleri bu çizgide değerlendirebiliriz.

Son yıllarda gündeme gelen "genç şairlerin" ise sanatlarını nasıl bir çizgide sürdüreceklerini beklemek, görmek ve daha sonra değerlendirmek gerekecektir.

Batı Trakya Türk Edebiyatı'nda ikinci önemli tür hikayedir.¹¹ İlk başarılı örnekleri daha önce belirttiğimiz gibi Mehmet Hilmi vermiştir. Günümüzde ise Rahmi Ali ön planda gelmektedir. Hikayeleri Türkiye'de de yayınlanan ve ödül kazanan bu isim dışında Hüseyin Alibabaoğlu, Hüseyin Mahmutoğlu, Mücahit Mümin ve Mustafa Tahsin bu türde de ağırlığı olan isimlerdir.

Üçüncü önemli tür "çeviri" türü olmaktadır. Resmî Yunan vatandaşı olmanın tabii bir neticesi olarak, Yunancayı da iyi bilen Türk şair ve yazarları klasik ve çağdaş Yunan şair ve yazarlarından çeviriler yapmaktadırlar. Bütün bu çevirilerde dikkati çeken nokta genellikle "özgürlük" temasını işleyen metinlerin çevrilmiş olmasıdır. Önemli çeviri çalışmalarını şöyle sıralayabiliriz: Tefik Hüseyinoğlu: Tehlike İşareti (Ramon Antois Samarakis'ten); Mustafa Tahsin: Yannis Riços, Eleni Siatra, Miçps Ligisos, Valazkancis Dimitros'tan çeviri şiiirler. İbrahim Onsunuođlu: Kavafis, Yannis Riços'tan şiiirler. Mehmet Çolak: Argiris Meneros'tan ve Salih Hali: Yannis riços'tan şiiirler... Abdurrahim Subaşılar bu türde son yıllarda dikkati çeken yeni bir imzadır.

Batı Trakya Türk Edebiyatı'nda diğer türlerde az ürün verilmiştir. Roman türünde daha önce zikrettiğimiz Mehmet Arifin (Kemal Şevket Batıbey) "Ve Bulgarlar Geldi", "Üzeyir Ağa" adlı eserleri dışında

10. Geniş Bilgi için Bkz: **Aynı**, (S: 138,145)

11. SAĞLAM Feyyaz, Batı Trakya Türk Hikayeciliđi ve Bu Türe İlişkin Bazı Hususiyetler, **Türk Kültürü**, S: 325, Mayıs 1990, S: 48-56, Ankara.

Rahmi Ali'nin henüz yayınlanamayan "Girdaptakiler" adlı çalışması önemlidir. İskeçe'de Trakya'nın Sesi gazetesinde tefrika edilen Hüseyin Alibabaoğlu'nun "Mini Roman: Susayanlar" başlıklı çalışmasını da bu çerçevede değerlendirmek mümkündür. Eleştiri türünde ise Rahmi Ali ve özellikle Mustafa Tahsin'den bahsetmek gerekiyor. Mustafa Tahsin'in üstün bir üslûpta kaleme aldığı "Şiir: Batı Trakya Türk Azınlığında"¹² başlıklı çalışması ve dönemin Atina Büyükelçisi ve şair Nazmi Akıman'ın şiirlerini konu eden "Mirasların En Güzeli" adlı çalışmaları önemlidir. Tiyatro türü için deneme niteliğinde iki çalışmayı ele alabiliriz. "Sevda Peşinde" ve "Zamane Çocuğu" adlarındaki bu eserler Birlik ve Yol dergilerinde tefrika edilmişlerdir. Gezi türünde de Mehmet Arif ve Hasan Hocaoğlu'nun yazılan edebî açıdan örnek teşkil edecek yazılardır.

IX. Batı Trakya Türkleri Edebiyatının Problemleri

Batı Trakya Türkleri Edebiyatı günümüze dek verdiği ürünlerin neredeyse tamamı "Huzursuzluk Edebiyatı" yaklaşımıyla ele alınabilecek metinlerdir. Özellikle genç kuşağın bu tek boyutluluğu kırmak için verdiği edebî mücadele desteklenmeli ve çağdaş bir edebiyatın işleyebileceği bütün konulara eğilmelidir. Batı Trakya'dan Türkiye ve diğer ülkelere yapılan göçler, buradaki marjinal edebî potansiyelin gelişimin sürrekli olarak engelleyen ikinci önemli problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Yunanlıların kültür alanındaki şövenist tutumları sonucu, bu ülkedeki edebî faaliyetlerden Batı Trakya Türk şair ve yazarları bilinçli olarak dışlanmıştır. Oysa daha önce "çeviri" türü üzerinde de durulurken belirttiğimiz gibi, Batı Trakya Türk şair ve yazarları Yunan şair ve yazarlarının eserlerini Türkçe'ye çevirerek olumlu bir diyaloga zemini hazırlamışlardır. Bu konuda Türkiye'nin tutumunun da olumlu olduğunu söyleyebiliriz. Batı Trakya Türk şair ve yazarlarından örnekler yayınlayan Varlık Yıllıklarında Türk-Yunan toplumları arasında edebiyat dostluğunun kurulması gerektiği belirtilmektedir. Ancak yetmiş yılı bulan bir birikime sahip Batı Trakya Türk Edebiyatı'na ait bir örnek metnin bile, Yunan sanat-edebiyat dergilerinde yer aldığını göremiyoruz. Yunan baskılarının yarattığı bir başka problem "mahlas" ya da "müstear ad" problemidir. Batı Trakya Türk Edebiyatı içerisinde yer alan yaklaşık kırk kadar şair;

ya "Naim", "Filiz" gibi yanm adla; ya "Oğuzcan", "Dumanlıdağ" "Gerçekçi" gibi takma adla ya da "A.A.", "E.E.", "Gü-Cem" gibi kısaltmalarla hatta üç yıldızlı (***) sembollerle şiir yazmak zorunda kalmışlardır. Genelde Batı Trakya Türk Edebiyatı'nı oluşturan şair ve yazarların siyasi kişilik ve misyonları ve bu özelliklerinin edebî yönlerini ikinci plana irmesi, edebî açıdan yapılacak değerlendirmeleri güçleştiren bir başka problem olmaktadır. Sağlam bir arşivin eksikliği, dil-kültür-folklor-edebiyat ağırlıklı Batı Trakya'ya özgü bir bibliyografyanın eksikliği, eski harfli yayınların çevirilerinin yapılmayışı, mukayeseli edebî çalışmaların yapılmaması, eleştiri eksikliği, kitaplaşmaların çok düşük düzeyde oluşu gibi problemleri, Batı Trakya Türk Edebiyatı'nın daha da genişlemesini önleyen problemler olarak görmek gerekir.

X. Sonuç

Bugünkü Yunanistan topraklarının da içinde yer aldığı Balkanlar asırlarca Türk Edebiyatı'na sayısız şair, yazar yetiştirmiştir. Bu asrın başlarında Osmanlı İmparatorluğunun dağılmasıyla Rumeli Türklerinin bir bölümü Bulgaristan, Yugoslavya, Romanya ve Yunanistan'da kalmışlardır. Bugün başka milletler, başka rejimler içerisinde dillerini, edebiyatlarını yaşatmaktadırlar. Yunanistan'da yaşayan Türkler, Bulgaristan, Yugoslavya ve Romanya Türkleri yanında Balkan (Rumeli) Türkçesi'nin bir başka önemli dairesi konumundadırlar. "Yunanistan'daki Türklerin edebiyatı gelişmemiştir..." görüşü anlatılan ayrıntıların ışığı altında yeniden değerlendirilmesi gerekli bir görüştür. Görünüm itibarıyla doğru olan bu düşüncenin, hangi şartlar altında oluştuğunu da bilmek yerinde olacaktır. Yunanistan'da ciuşan Türkçe edebiyatı sürdüren şair ve *yazarlara* baktığımızda ilk planda "Türklük", ikinci planda "Rumelilik-Batı Trakyalılık" duygularının hakim olduğunu görüyoruz. Sadece bu özellik bile, Yunanistan'daki Türkçe edebiyata daha bilinçle eğilmek gereğini ortaya koymaktadır. Günümüzde Balkanlarda yer alan iki milyonun üzerindeki Rumeli Türklerinin içinden yetişen yüzlerce şair ve yazar çok daha güç şartlar altında Türklüğü ve Türkçeyi yaşatıyorlar... Yunanistan'da yaşayan Batı Trakya Türkleri de ayrıntılarıyla örneklemeye çalıştığımız gibi güç şartlar altında oluşturdukları "Batı Trakya Türkleri Edebiyatı" ile üzerlerine düşen tarihi görevi başarıyla yerine getirmişlerdir...

12. TAHSİNOĞLU Mustafa, "Şiir: Batı Trakya Türk Azınlığında" Şafak, S: 17, Ağustos 1991, S: 14-16, Gümölcine, Yunanistan. (Devam ediyor.)

Batı Trakya Türk Halk Edebiyatı

1. B ö 1 ü m

(Giriş - Tanım - Kaynaklar)

I- Giriş

Lozan Anlaşmasından günümüze dek Yunan vatandaşı olarak Batı Trakya'da yaşayan Türklerin millî kimliklerinin ve benliklerinin korunmasında en önemli faktör şüphesiz "Türk Dili" ve dolayısıyla bu dil aracılığıyla bölgede oluşan "Batı Trakya Türk Edebiyatı" olmuştur. Halen bölgede güç şartlarda 150.000 kişilik resmi bir azınlık statüsünde varlıklarını sürdüren Batı Trakya Türkleri Edebiyat'nm temeli 7. yüzyıldan beri bölgede varolagelen ve son 70 küsur yıllık bölümü Yunan hakimiyetinde sürdürülmeye devam edilen 'Halk Edebiyatı'dır... Bu noktada, Batı Trakya Yunan hakimiyetine bırakıldıktan sonra günümüze kadar bölgede sürdürülen sözlü ve yazılı halk edebiyatı ürünlerinin tamamına "Yunanistan (Batı Trakya) Türkleri Halk Edebiyatı" adını vermek ve bu çerçevede bir araştırmaya girişmek daha doğrudur. Konunun oldukça geniş kapsamlı ve derin olması nedeniyle bu çalışmamızı dört ana bölüm halinde ele alarak, incelemeyi ve değerlendirmeyi uygun bulduk.

II- Batı Trakya Türkleri Halk Edebiyatı'nm

Bugünkü Balkanlar coğrafyasında yeralan Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya, Makedonya, Arnavutluk ve Yunanistan'da (Batı Trakya'da) iki milyonun üzerinde Türk yaşamaktadır. Daha önce Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde ya-

şamakta olan bu Türkler gelişen tarihî olaylar sonucunda günümüzde farklı ülkelerde, farklı siyasî sistemler içerisinde yaşamak zorunda kalmışlardır. Balkanlarda yaşayan bütün bu Türk topluluklarının tamamının oldukça zengin bir halk edebiyatı gelenekleri vardır. İmparatorluk döneminde aynı siyasî otoriteye bağlı olarak yaşayan Balkan (Rumeli) Türkleri'nin halk edebiyatı imparatorluğun dağılmasından sonra da oluşan yeni siyasî çerçevede-doğal olarak yeni etkilenmelerle birlikte- varlığını sürdürmüştür. Bir yandan eski geleneği sürdürürken diğer yandan hem Balkanlardaki hem de bulunduğu ülkelerdeki siyasî ve kültürel etkinlemelere açık olmuştur. Balkanlarda Bulgaristan, Yugoslavya, Makedonya ve Romanya Türkleri Halk Edebiyatı yapılan bilimsel çalışmalar sonucu ortaya konulan eserlerle bilim dünyasında kendisini daha fazla hissettirirken; Yunanistan (Batı Trakya) Türkleri Halk Edebiyatı, -en az diğer Balkan ülkelerindeki Türk topluluklarının halk edebiyatları kadar bir potansiyele sahip iken-admdan henüz yeterince söz ettirebilmiş değildir... Kendisi bölgesel orjinalitesinin tam olarak ortaya çıkartılamayışı Balkanlardaki diğer Türk topluluklarının halk edebiyatları yanında "Yunanistan (Batı Trakya) Türkleri Halk Edebiyatı"nın talihsizliği olmuştur. Yunanistan Türkleri Edebiyatı üzerine daha önce yaptığımız çalışmalarda Batı Trakya'daki edebî faaliyetlerin genelde Yunan basılan neticesinde tek boyutlu olduğunu belirtmiş ve bu görünümü zorlayan yan konuların Yunanistan (Batı Trakya) Türkleri Halk Edebiyatı" ve

"Batı Trakya Türkleri Çocuk Edebiyatı" olduğunu vurgulamıştık (1). Bu konuda yine zaman zaman Batı Trakya Türk Basını'nda bu boşluğa dikkati çeken yazılar yayınlanmıştır. (2).

III. Batı Trakya Türkleri Halk Edebiyatı'nın Kaynakları:

Osmanlı imparatorluğu döneminde aynı siyasî otoriteye bağlı olarak yaşayan Rumeli Türkleri'nin halk edebiyatlarının kaynağı elbette ki dünya Türk- lüğünün ortak halk kültür geleneğidir. Yunanistan (Batı Trakya) Türkleri Halk Edebiyatı'nın da geç- mişi "Şamanizm"e kadar uzanmaktadır. Batı Trak- ya'da bu hususta daha önce yapılan araş- tırmalardan "Şamanizm"e ait bazı inançların halen bölgede yaşadığını ve kimi halk edebiyatı me- tinlerine yansıdığını öğreniyoruz. (3) Yunanistan (Batı Trakya) Türkleri Halk Edebiyatı öncelikle genel Türk Halk Kültürü'ne, daha sonra Anadolu Türk Halk Kültürü'ne ve Rumeli (Balkanlar) Türk Halk Kültürü'ne sıkı sıkıya bağlıdır. Günümüzde sözlü gelenek sürmekte ve bu geleneğe bağlı olarak anonim ürünler verilmektedir. Batı Trakya Türk in- sanı bu konuda temel kaynak durumundadır...

Yunanistan (Batı Trakya) Türkleri Halk Ede- biyatı ile ilgili yazılı kaynakları ise şöyle sı- ralayabiliriz:

a) Batı Trakya, Türkiye ve diğer Balkan ül- kelerinde muhtelif yerlerde bulunan cönk, divan, mecmua gibi orjinal yazmalar.

b) Lozan Antlaşmasından bu yana Batı Trak- ya'da Türkçe olarak yayımlanan eski ve yeni harfli yüzü aşkın dergi ve gazetelerin arşivleri

c) Türkiye'ye göç eden Batı Trakya Türkleri'nin halk edebiyatları üzerine yapılan çalışmalar

d) Batı Trakya dışında Türkiye ve diğer ül- kelerde konuyla ilgili olarak hazırlanan ve bir bö- lümü yayınlanmış olan kitap, makale, tebliğ, tez vb. çalışmalar

Bir örnek olarak bkz:

- 1- SAĞLAM Feyyaz, "Yunanistan (Batı Trakya) Türkleri Edebiyatı", Kardeş Edebiyatlar, S: 18, Mayıs 1990, ş. 409, izmir.
- 2- "Candan Kutlarız", ileri, S: 446,13 Mart 1987, Gümülcine-Yunanistan.
- 3- DEDE Abdurrahim, "Batı Trakya Türkleri'nde Eski Türk Dini Şamanizm'den Kalıntılar", 2. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi bildirileri, 1982, Ankara (IV. Cilt: Gelenek-Görenek ve inançlar)
- 4- DEDE Abdurrahim/"Batı Trakya Türk Folkloru", Kültür Bakanlığı Yayınlan: 275,1978,. Ankara
- 5- DEDE Abdurrahim, "Batı Trakya Manileri", Batı Trakya Dergisi Yayınlan, 1989, istanbul
- 6- YUND Kerim, "Batı Trakya Folkloru", Batı Trakya, C:2, S: 24, s. 30, istanbul
- 7- AVCI Rüstem, "Batı Trakya ve Rumeli Türk Folkloru", Yeni Ban Trakya, S: 21, Şubat 1984, s. 36, istanbul...
- 8- YERLİ, "Ban Trakya'da Gelenekler inançlar", Hakka Davet, S: 19, s. 9, Gümülcine, Yunanistan.
- 9- HASANOĞLU N., "Bir Bilim Dalı Olarak Folklor", Yuvamız, Gümülcine, Yunanistan.
- 10- ALİBABAĞLU Hüseyin, "Tekerlemeler-Halaylar" Yuvamız, S: 68 Nisan 1992, s. 18-19, Gümülcine, Yunanistan.
- 11- SALIM Reşit, "Öyküleriyle Rumeli Türküleri", Şafak, S: 8 Eylül 1990, s. 4, Gümülcine, Yunanistan.

IV- Batı Trakya Türkleri Halk Edebiyatı ile İlgili Yapılan Önemli Çalışmalar:

Yunanistan (Batı Trakya) Türkleri Halk Ede- biyatı konusunda ilk çalışmaları merhum şair- yazar-gazeteci Asım Haliloğlu yapmıştır. Halen Türkiye'ye göç etmiş bulunan İskeçeli Abdür- ralin Dede'nin "Batı Trakya Türk Folkloru" (4) ve "Batı Trakya Manileri" (5) adlarında iki ayrı kitabı Tür- kiye'de yayınlanmıştır. Aynı araştırmacı tarafından hazırlanan Batı Trakya Türkleri'nde Eski Türk Dini Şamanizm'den Kalıntılar" ve "Batı Trakya'da Bektaşilik ve Bektaşilikle ilgili Arşiv ve Kütüphanelerimizde Bulunan Yazmalar" başlıklı iki tebliği de konumuz açısından önemlidir. Batı Trak- ya'da Balkan kolunda yaşayan Pomak Türkleri'nin de bazı halk edebiyatı metinleri; ayrıca yine İskeçeli'de Nokta gazetesinde "Kendimizi Tanıyalım: işte, Biz Buyuz" başlığıyla tefrika edilen halk ede- biyatı ile ilgili derlemelerin neşri de Abdurrahim Dede tarafından yapılmıştır.

Diğer uzmanlarca gerçekleştirilen çalışmalar arasında şu bilgileri sıralamak mümkündür.

Kerim Yund: "Batı Trakya Folkloru" (6), Rüs- tem Avcu: "Batı Trakya ve Rumeli Türk Folkloru" (7), Yerli: "Batı Trakya'da Gelenekler ve inançlar" (8), N. Hasanoğlu: "Bir Bilim Dalı Olarak Folklor" (9), Hüseyin Alibabaoğlu: "Tekerlemeler-Halaylar" Reşit Salim - hüseyin Arda: Öyküsüyle - Notasıyla Batı Trakya Türküleri (10), Reşit Salim (11). Mün- ferid bu çalışmaların dışında Türkiye'de değişik üniversitelerde 10'u aşkın tez çalışması yapılmıştır. Yine Türkiye'de Prof. Dr. Saim Sakaoğlu ve Feyyaz Sağlam'a ait bazı araştırmalar da mevcuttur. Sis- temsiz, dağınık ve elbette ki yetersiz olan bütün bu çalışmalar Batı Trakya, Yeni Batı Trakya, Batı Trak- ya'nın Sesi, Türk Dünyası Araştırmaları, Zaman; Yugoslavya'da Çevren, Makedonya'da Birlik yd. dergi ve gazetelerde yayınlanmıştır.

II. Bölüm (Konular - Türler)

V. Batı Trakya Türkleri Halk Edebiyatı'nda Başlıca Konular:

Yunanistan (Batı Trakya) Türkleri Halk Edebiyatı'na ait ürünleri toplu olarak incelediğimizde aşk, ayrılık, hastalık, ölüm, tabiat ve yaşama sevgisi, tabii afetler gibi beşeri konuların yoğunlukla işlendiği görülmektedir. Bununla birlikte Batı Trakya'nın kendine özgü katı gerçekleri, sıkıntılar, huzursuzluklar, bütün bu baskıların tabii bir neticesi olarak kendi milli kimliğine-kökenine sarılma vb. gibi yaklaşımlar da bu metinlerde kendisini göstermektedir. Batı Trakya'daki günlük yaşantı; siyasi, ekonomik, dini sosyal ve kültürel alanlarda kronikleşmiş Yunan baskıları; Batı Trakya Türkleri tarihinde önemli yer tutan Bulgar işgali ve Andartlık olayları gibi bütünüyle böygeye özgü konulara da halk edebiyatı metinlerinde rastlanılmaktadır.

VI. Batı Trakya Türkleri Halk Edebiyatı'nda Başlıca Türler:

Yunanistan (Batı Trakya) Türkleri Halk Edebiyatı metinleri üzerine yapılan çalışmalarda en yoğun olarak şiir, efsane, halk hikayeleri, masal, destan, mani, fıkra, atasözü, bilmece türlerine sıkça rastlanıldığı görülmektedir. Diğer halk edebiyatı türlerinin ise az sayıda örneği mevcuttur. Batı Trakya'daki mevcut halk edebiyatı türleri aslında tek başlarına ele alınıp, akademik anlamda işlenilmesi gerekli türlerdir. Araştırmalarımızda en çok gördüğümüz türleri ve bu türlere ait tesbit edebildiğimiz kısmî bilgileri şöyle sıralayabiliriz:

1. Ş i i r : Batı Trakya Türk Edebiyatı'nda halk edebiyatı geleneğine bağlı halk ozanı tipinde şairlere de rastlanmaktadır. Bu şairler arasında Gümülcineli Mazlum Hüseyin, İmam Kasım, Hüseyin Salihoglu, Ali Rıza Saraçoğlu gerçek adlarıyla halk şiiri tarzında eserler vermektedirler. Yine halk şiiri tarzında eserler vermekle birlikte mahlas kullanan Batı Trakya Türk şairleri arasında ise Yakalı Çoban, Asımî, Dumanlıdağ, Selâmî, Âşık Asilsoy, Haliloğlu, Âşık Zengin vd. sayılabilir. (12) Bu şairlerden birer dörtlüğü örnek olarak sunalım:

12- Geniş Bilgi için bkz:

SAĞLAM Feyyaz, "Batı Trakya/Yunanistan' da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi", Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990, Ankara.

13- "Karaoğlan Efsanesi", Hakka Davet, Haziran 1983, Gümülcine

"Türk'tür Mazlum'un da özü,
Gerçektir Türk'ün sözü, Kem
bakmaz asla gözü, Dosta,
düşmana bile..."

(Mazlum Hüseyin)

"Haliloğlu yeter artık,
İçin burkuk, kalbin kırık,
Söz anlar mı bu topluluk
Senin sözün dinleyen kim"

(Haliloğlu)

"Yeter artık Kasım sözlerin yeter
Bu kadar şikâyetin kâr mı eder?
İşimiz olmasın beterden beter
Herkes ağlar, ben de ağlarım bazı"

(İmam Kasım)

"Akar elif elif çeşme-i sebil
Alman abdestler boşuna değil
Sonsuz bir haz verir o ulvî meyl
Ya Rab, hepimize hidayetler ver.

(Aşık Asilsoy)

2. E f s a n e : Efsane türü açısından oldukça zengin bir saha olan Batı Trakya'da efsanelerin ancak bir bölümü derlenebilmiştir. Abdurrahim Dede, Nuri Mehmet, Mehmet Kurtoğlu, Feyyaz Sağlam, Ali Rıza Saraçoğlu, Necmi Hasanoğlu vd. uzmanlar tarafından efsanelerin bir bölümü derlenmiş ve üzerlerinde bazı çalışmalar yapılmıştır. Abdurrahim Dede ve Mehmet Kurtoğlu'nun derlediği efsanelerin bir bölümü yayınlanmış olup; Gümülcine'de yayınlanan Hakka Davet dergisinde gördüğümüz üzere "Karaoğlan Efsanesi" gibi derleyeni belirtilmeden yayınlanan efsaneler de mevcuttur. (13) Tarafımızdan İskeçe'de derlenen ve arşivimizde mevcut bulunan "Karaca Ahmet ve Karaca Ayşe" efsanesi gibi henüz değerlendirilmemiş efsaneler de söz konusudur. Ayrıca Batı Trakya'lı şairlerin manzumeleştirdiği efsaneler de vardır. Bu konuda yeni derlemelerin de yapılarak, "Batı Trakya Türk Efsaneleri" adlı müstakil bir kitabın ya-

yınlanması elzemdir.

3. **D e s t a n** : Batı Trakya'da destan türünde tesbit edebildiğimiz metinlerin sayısı çok azdır ve yenidir. Bu destanların bir bölümü yayınlanmıştır. Bir bölümü de malum Yunan baskıları nedeniyle henüz yayınlanabilmiş değildir. Batı Trakya'da destanları ikiye ayırmak gerekir:

a) *Ağıt Biçiminde Destanlar*: Bu tür destanlar genellikle beklenilmeyen kaza ve tabii afetler so nusunda meydana gelen ölümler üzerine yazılan destanlardır. Batı "Trakya'da Yuvamız, Şafak, İleri gibi dergi ve gazetelerde yayınlanmıştır.

b) *Siyasî Destanlar*: Siyasî destanlar Batı Trak ya'ya özgü problemlerle ilgilidir. Son yıllarda siyasî açıdan büyük bir mücadele veren Batı Trak ya Türkleri 29 Ocak 1988 tarihinde millî bir direniş hareketinde bulunmuşlardır. Bu tarihî olayda ilgili olarak Batı Trakya'da yazılan 4 destan ta rafımızdan derlenmiş ve "Batı Trakya'da 29 Ocak 1988 Millî Direnişi ile ilgili Destanlar üzerine" baş lığıyla incelenmiştir. (14)

4. **M a s a l** : Batı Trakya'dan derlenen ma sallar arasında Abdurrahim Dede'nin derlediği Kaplumbağa, Kaz Masalı, Deniz Nasıl Tuzlanmış, Sırtmacm Çöçüğü, Köseağada Hizmetkar, Üç çeşme vd. masalları anabiliriz. Azınlık Postası ga zetesini, Aliş ve Arkadaş Çocuk dergilerinde ör neklerini gördüğümüz üzere, Batı Trakya Türk ba sınında gerek çocuklara, gerekse büyüklere hitap eden çok sayıda sahipsiz masal yayınlanmış olup bunların büyük kısmı Anadolu'da da bilinen me tinlerdir. Bazen de Batı Trakya Türk basınında ol duğu gibi, örneğin "Al." rumuzuyla yayınlanmış masallara rastlanabilmektedir.

Batı Trakya'da "masal" türü Batı Trakya'lı şair ve yazarların dikkatlerini en fazla çeken edebî tür-lerden birisi olmuştur. "Yapma Masal" türüne ait olmak üzere, başta bu türün Balkanlarda en güçlü ismi sayılan Hüseyin Alibabaoğlu (15) dışında asım Haliloğlu, Ali Rıza Saraçoğlu, Mücahit

Mümin ve Hüseyin Kahya özellikle çocuk ede- biyatı açısından önemli ürünler vermişlerdir. (16)

5. **F ı k r a** : Batı Trakya'ya özgü orjinal fık ralardan bir bölümü Batı Trakya Türk basınında yayınlanmıştır. Bir örnek olarak "Daskalos Efendi" adlı fıkrayı görelim:

"Köye yeni tayin edilen Daskalos Efendi köy- lüye sorar:

- Allah aşkına bu evlerde nasıl oturuyorsunuz?
- Sen bunları dalga olsun diye mi soruyorsun, yoksa acıdığın için mi?

- Acıdığım için soruyorum.

-İsa senden razı olsun." (17)

Aynı kaynaktaki "Daracan Kuşu'ndan Fıkralar başlığıyla yayınlanan bir demet fıkra da yu- karıdaki tarzdadır...

Batı Trakya'da ayrıca Nasreddin Hoca fıkraları da çok yaygın olup bu konu tarafımızdan iki ayrı incelemeyle ele alınmıştır. (18)

6. **A t a s ö z ü** : Batı Trakya Türkleri'nin ata sözleri üzerine kısmî çalışmalar yapılmış olup, bu konuyla ilgili iki önemli yazıyı zikretmek gerekir. Kerim Yund'un "Batı Trakya Türkleri'nde Ata sözleri" (19) Gümölcine'de ileri gazetesinde ya yınlanan "Atasözlerimiz ve Biz" (20) başlıklı ça lışmalar bu türle ilgili önemli yazılardır. Yine, Gümölcine'de yayınlanan Yuvamız dergisinde Batı Trakya ve Türkiye'de kullanılan atasözlerinin açık lamaları tefrika edilmektedir. Batı Trakya'da ya pılan atasözü derlemelerinden üç ayrı örneği gö relim:

"Yaba zamanı aba al

Aba zamanı yaba al."

(Derleyen: Hüseyin Alibabaoğlu, Kireççiler Köyü)

(Aba: Kalın kumaş, Yaba: Çayır toplama aleti)

14- SAĞLAM Feyyaz, "Batı Trakya'da 29 Ocak 1988 Millî Direnişi ile ilgili Destanlar Üzerine" Türk Kültürü S: 351, Temmuz 1982, s. 53-60 Ankara

15- SAĞLAM, Feyyaz, "Batı Trakya Türk Edebiyatı'ndan Bir Masal Ustası: Hüseyin Alibabaoğlu", Yuvamız S: 40-41, Aralık 1989, s. 22-24, Gümölcine, Yunanistan.

Geniş bilgi için bkz:

SAĞLAM Feyyaz "Batı Trakya Türkler Çocuk Edebiyatı" BTDD yayınlan 1990 istanbul

.H. (Haz), "Daracan Kuşu'ndan Fıkralar", İleri, S: 90,14 Ekim 1977, s. 2 Gümölcine - Yunanistan

SAĞLAM Feyyaz, "Yunanistan (Batı Trakya) Türkleri Edebiyatı üzerine incelemeler", Batı Trakya Dergisi Yayınları 1991, istanbul, (Batı Trakya Türkleri'nden Derlenmiş Nasrettin Hoca Fıkralarının Bazı Özellikleri üzerine, s. 21-31 arası.)

17- YUND Kerim, "Batı Trakya Türkleri'nde Atasözleri", Batı Trakya Dergisi, C: 20, S: 233, s. 22-27, istanbul.

Atasözlerimiz ve Biz", ileri, S: 262, 20 Ağustos 1982, s. 2, Gümölcine, Yunanistan.

"Yazın başm yanmazsa
Kışın aşın kaynamaz"

(Derleyen: Feyyaz Sağlam, Büyük Emirli Köyünden 67 ya
şındaki Saliha Çin'den)

"Kızanın arabası kırılır ağlar,
Babasının arabası kırılır güler."

(Derleyen: Abdürrahim Dede Karacaoğlan köyünden 72.
yaşında Mümin Karbaş'tan)

7. **M a n i**: Bu türe ait en önemli gelişme Batı
Trakya manilerinin kitaplaşmış olmasıdır. "Bu ki
tapta yer alan manilerin dışında ayrıca Batı Trakya
basınında yayınlanmış maniler de mevcuttur, iki
örnek:

"Gelmişsin Ahmet
Otur hasıra
Yap düğününü Ahmet
Senindir sıra"

"Bekirli derleri
Kayraktır kayrak
Nazile'ye layıktır
Al beyaz bayrak" (21)

8. **T ü r k ü** : Batı Trakya Türküleri üzerine gü
nümüze kadar bazı çalışmalar yapılmıştır. Rüstem
Avcı'nın "Batı Trakya Türküleri" adlı çalışmasında
bir demet türkü notalarıyla birlikte neşredilmiştir.
(22) İskeçe'nin bazı köylerinden derlenen ve henüz
tam olarak değerlendirilmeyen arasında; Kara
Aziz, Hasancık, Hüsen Kahya, İmamı Ali, Gelin
Türkü, Azize Hanım gibi türküler arşivimizde
mevcuttur. Gelin Türkü ve Azize Haram Tür
küsünden birer dörtlük şöyle:

"Ağlama gelinim yaşın yaşın
Gitmem diye salları başm
Gelin şöyle gider misin?
Çekeyim atını biner misin?"

Azzem gider oyuna
Bakın dolma boyuna
Azze hanımı babası vermiş
İki kara koyuna...."

(Derleyen: Turgay Cin, İskeçe Büyük Emirli Köyü, Saliha
ve Ruşen Çin'den.)

Batı Trakya'da türkü derleyen isimler arasında
Ünsel Tahsinoğlu, Mehmet Kurtoğlu, Turgay Cin,
Abdürrahim Dede, Zeliha Uzun vd. söz-
konusudur. Bu isimlerin derlediği Batı Trakya tür-
küleri arasında; Kuğular Kışlaları, Bayatlardan
Kalkar Kazlar, Güzel Oğlum, Poş poş Köprüsü,
Zeynebim, Uyan Alim vd. türküler mevcuttur. Batı
Trakyalı yazar Reşit Salim'in Gümülcine'de Şafak
dergisinde tefrika edilen "Öyküleriyle Rumeli Tür-
küleri" adlı araştırmasını da bu noktada unut-
mamak gerekir. Bu çalışma daha sonra Reşit Slim -
Osman Arda tarafından ortak bir kitap haline dö-
nüştürülmüş ve "Öyküsüyle - Notasıyla Batı Trak-
ya Türküleri" başlığıyla Gümülcine'de 1994 yılında
yayınlanmıştır. (23)

9. Halk Hikâyesi: Daha az sayıda olmakla bir
likte Batı Trakya'da bu türe de rastlanmaktadır. Az
sayıdaki metinler Abdürrahim Dede tarafından
derlenmiştir. Önemli bir kısmı Andartlık Olayı ile
ilgili olan bu halk hikayelerinin birkaçının ismi
şöyledir: Dininizi Değiştirin, Molla Tahir, Bulgar
İnsi, Mehmet Dayı, Hacı İmam, İlk Türk Cum
huriyeti, Nüfus Kağıdı vd...

10. **B i l m e c e** : Batı Trakya Türkleri arasında
çok sayıda bilmece de derlenmiştir. Tipik bazı ör-
nekleri şöyle sıralayabiliriz:

Paltosu yeşil, elbisesi kırmızı, düğmesi siyah"
(*Karpuz*)

"Pınarın içinde yılan, yılanın ağzında ateş"
(*Gaz Lambası*)

"Sıra sıra develer, birbirini geveler" (*Kiremit*)
(Derleyen: Turgay Cin, Büyük Emirli Köyü, İskeçe)

Hey ne idim ne idim
Yeşil kürklü bey idim
Felek beni şaşırdı
Kızgın taştan pişirdi" (*Buğday, un, ekme*)

"Hacca gider hacıdır
Soğan sarımsak acıdır
Senede bir filiz verir
O neyin ağacıdır." (*Geyiz boynuzu*)

(Derleyen: Mehmet Kuroğlu, Bayatlı Köyü, Gümülcine)

21- ALIBABAOĞLU Hüseyin, Öner

22- AVCI Rüstem, "Batı Trakya Türküleri", Bah Trakya, Ekim-Kasım-Aralık 1988, s. 143-148, istanbul

23- SALIM Reşit, Öner.

kadar yapılan çalışmaların bile henüz tam bir bibliyografyasının çıkarılmamış oluşu, büyük bir eksiklik olarak önümüzde bulunmaktadır. Balkanlar'da (Rumeli'de) Türk Halk Edebiyatı'na ait çok sayıda ortak ürün durmaktadır. Batı Trakya coğrafyası açısından bu ürünlerin doğru analizinin yapılması gerekmektedir. Yine anavatan Türkiye ile coğrafi yakınlık nedeniyle mevcut bulunan ortak halk edebiyatı ürünlerinin orijinalitesiyle tesbiti ve gerek Türkiye, gerekse Balkanlardaki diğer Türk toplulukları açısından mukayeseli çalışmaların yapılması uygun olacaktır. Batı Trakya Türkleri halk şiirindeki mahlas problemi başlı başına ayrı bir sorundur. En mühimi, Yunanistan (Batı Trakya) Türkleri Halk Edebiyatı metinlerinin topluca belgelendirecek ve Türkoloji camiasına malzeme sunabilecek antolojilerin eksik olmasıdır... Batı Trakya'da "Balkan Kolu" denilen Pomak Türkleri'nin yaşadığı bölge halen "Yasak Bölge" olarak Yunan yönetimince giriş çıkışın güçlkle yapıldığı bir bölge durumundadır. Özellikle bu bölgedeki Pomak Türkleri'nin halk edebiyatı çok az işlenebilmiştir.

IV. Bölüm (Sonuç)

XII. Sonuç:

Buraya kadar örnekleme çalıştığımız gibi, Batı Trakya'da güç şartlarda ama bilinçli olarak yaşatılan Türklüğün ve Türk kültürünün en önemli kaynakları arasında Batı Trakya Türkleri Halk Edebiyatı da bulunmaktadır. Kökeni çok eskilere 7. yüzyıla kadar uzanan bu edebiyat aynı zamanda Balkanlardaki (Rumeli'deki) Türk Halk Kültürü zenginliğinin de temel taşlarından birisidir. Lozan'dan sonra yeni oluşan siyasî ve kültürel çevreden etkilenmesine rağmen Türk kimliğini günümüze dek sürdürmüştür. Batı Trakya Türk halkının Yunanistan'da vermekte olduğu "Varolma-yok olma" mücadelesinde sözlü ve yazılı olarak halk edebiyatının büyük yeri ve işlevi söz konusudur... Bütün eksikliklerine rağmen; Yunanistan (Batı Trakya) Türkleri Halk Edebiyatı, bu Türk toplumunun millî kimliğinden-benliğinden hiçbir zaman, hiçbir şartta taviz vermediğinin ve vermeyeceğinin, Batı Trakya'da Türk halkı yaşadığı sürece onun kendi öz malı olan edebiyatının da daima gelişip yaşayacağı tarihi belgesi olmaktadır...

